

Katarzyna Stępień

A. Rosmini, *O istocie prawa*, przekład z jęz. włoskiego, wstęp i komentarze K. J. Wroczyński, Lublin-Roma 2021, Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, Società Internazionale Tommaso d'Aquino, ss. 501, ISBN 978-83-65792-33-4.

Rosmini o prawie i o jego filozoficznej interpretacji

Włoska myśl filozoficznoprawna nie jest szerzej znana w Polsce, a stanowi w swym bogactwie wspaniały obszar intelektualnych zmagania i inspiracji. Jej ważnym reprezentantem jest włoski myśliciel Antonio Rosmini-Serbati (1797-1855), który nie jest autorem szeroko znanym i interpretowanym przez polskie środowisko naukowe. Był on zresztą mistrzem pióra bardzo płodnym, jednym z ostatnich wielkich scholastyków, interesującym się zarówno metafizyką, jak i antropologią, psychologią, etyką, filozofią społeczną, prawa i polityki, po kosmologię, teologię naturalną i teozofię, usiłującym budować własny system filozofii realistycznej. Tym trudniejsze jest zadanie przyswojenia polskiej nauce jego myśli, która pozostaje szerzej nieznaną i praktycznie nieobecna w postaci źródłowej. W polskim przekładzie ukazało się dotąd tylko kilka prac Rosminiego (*Zasady etyki, Cele filozofii, Łączna przyczyna trwania bądź upadku społeczności ludzkich wraz z Przedmową do dzieł politycznych*) oraz kilka monografii, haseł i artykułów polskich autorów przybliżających stanowisko filozoficzne Rosminiego, jego dyskusję z ówczesną filozofią włoską, krytykę nowożytnej filozofii oraz elementy jego własnego systemu. Tym większą radością napawa ukazanie się nowego przekładu zaproponowanego przez dr hab. Krzysztofa Jana Wroczyńskiego, pracownika naukowo-dydaktycznego KUL, znawcę myśli rosminiańskiej, autora monografii na temat filozofii prawa włoskiego myśliciela i wielu artykułów z tej dziedziny.

Przedstawiony przekład dotyczy tomu I sześciotomowej *Filosofia del diritto* Rosminiego, stanowiącego zarazem wstęp do całej koncepcji, jak i propozycję rozumienia prawa. Przekład traktatu zawiera najpierw obszerne metodologiczne wprowadzenie Rosminiego dotyczące znaczenia filozofii prawa, rozróżnienia pomiędzy tą dziedziną filozofii i innymi naukami pokrewnymi, historii nauki i podziału prawa naturalnego, zasięgu prawa racjonalnego i wskazówek dla zgłębiających filozofię prawa. Kolejną część traktatu stanowi nauka o prawie moralnym (o istocie moralności, konieczności przedmiotowej i podmiotowej oraz promulgacji prawa moralnego, relacji do innych systemów i zasad moralności, aż wreszcie relacji zasady moralnej do zasady religijnej). Następną część stanowi analiza natury

prawa i jego relacji do obowiązku, propozycja definicji prawa i analiza pięciu elementów konstytutywnych prawa w proponowanej definicji, różnica oraz relacja uprawnienia i obowiązku, natury i zasięgu powinności prawnej oraz różnicy między powinnością moralną i prawną. Ostatnią częścią proponowanego przez Tłumacza przekładu stanowi księga o zasadzie wyprowadzania praw i determinacji ich treści. Prezentowany przekład I tomu traktatu zawiera zatem niezwykle bogatą i złożoną treść, opublikowaną w wersji dwujęzycznej: polskiej z towarzyszeniem języka włoskiego (na podstawie drugiego wydania dzieła z roku 1865). Czytelnik może zatem śledzić zmagania Tłumacza z tekstem oryginału, jego próbę jak najprecyzyjniejszego oddania znaczenia terminów, jak i zaproponowania innych w zależności od zmieniających się kontekstów, by wiernie przekazać sens wypowiedzi włoskiego Autora.

Oprócz tej złożonej treści traktatu stanowiącej przedmiot zainteresowania nie tylko filozofów prawa i etyków, ale także prawników i historyków myśli prawnej i filozoficznoprawnej, krótko zasygnalizowanej wyżej, w omawianym wydaniu znajdujemy bogate opracowanie zawartości traktatu i myśli filozoficznoprawnej Rosminiego. Tekst traktatu poprzedzają: *Słowo od Wydawcy* prof. Henryka Kieresia (KUL), prezesa Polskiego Towarzystwa Tomasza z Akwinu, który zwraca uwagę na oryginalność koncepcji, mieszczącej się w obrębie tzw. interpretacji maksymalistycznych, *Wstęp* autorstwa prof. Marka Zirka-Sadowskiego (UŁ), rekomendującego dzieło nie tylko filozofom, ale i prawnikom, jak również dydaktykom prowadzącym seminaria na temat myśli Rosminiego. Kolejnym elementem jest przygotowane i potoczyscie napisane przez Tłumacza *Wprowadzenie* do pierwszego polskiego wydania, zawierające obszerny rys biograficzny filozofa wraz z prezentacją dzieła pisarskiego, jak i innych prac społecznych Rosminiego na rzecz Kościoła i zjednoczenia Włoch w gorącym okresie *Risorgimento*. Myśl filozoficznoprawna Rosminiego – jak uświadamia nam Autor wprowadzenia – kształtuje się w niezwykle barwnym okresie historycznym w Europie, na gruncie wyodrębniających nowych metod badania prawa, jak pozytywistyczna, i gorących sporów o jego racje, cele, istotę i kształt, jak również prób redefinicji klasycznych kategorii, jak np. prawo naturalne. Na gruncie nasilającego się utylitaryzmu i pozytywistycznego dążenia do uznania prawa stanowionego za jedyną postać prawa, propozycja Rosminiego jest szczególnie interesująca.

Obszerną część tegoż wprowadzenia stanowi przygotowana przez Tłumacza prezentacja filozofii prawa Rosminiego, zarówno treści zawartych w proponowanym przekładzie tomu I, jak i całości tej koncepcji z dalszych tomów. Część ta stanowi świetne wprowadzenie dla Czytelnika nieznanego myśli Rosminiego, porządkuje bowiem jego

główne uwagi na temat istoty prawa i różnych jego typów. Tłumacz przedstawia ponadto dalsze losy doktryny w szkole rosminiańskiej oraz w osobnym paragrafie zwraca uwagę Czytelnika na Rosminiego jako jednego z protoplastów współczesnego personalizmu. Akcentuje mianowicie rys jego koncepcji z wyróżnioną pozycją osoby ludzkiej jako podmiotu prawa, stanowiącej centrum jego doświadczenia, jak i wyjaśniania fenomenu prawa, chociaż stale odniesionej do transcendencji (osoba dla Rosminiego była „istniejącym prawem”). Rys ten pozwala zasadnie nazywać tę koncepcję personalizmem prawnym.

Tłumacz formułuje również uwagi do przekładu, proponuje bogate przypisy do tekstu, jak i dodatkowe noty biograficzne autorów, z którymi polemizuje włoski myśliciel, a na koniec zestawia bibliografię najważniejszych prac Rosminiego z ich polskimi wydaniem, wybranych opracowań włoskich i polskich oraz wybór literatury pomocniczej, a także proponuje indeks ważniejszych terminów i pojęć. Książka zawiera również indeks osobowy oraz streszczenia w języku włoskim i angielskim. W tekście i na końcu Czytelnik znajdzie ryciny i portrety Rosminiego, jego otoczenia, pięknej biblioteki, miejsca pracy i inne, stanowiące ilustracje do biografii filozofa przedstawionej przez Tłumacza i przybliżające postać Rosminiego polskiemu Czytelnikowi.

Całości polskiego wydania, zawierającej tak bogatą zawartość, Tłumacz zaproponował tytuł *O istocie prawa*, oddający treść tomu I, jak i zamierzenie włoskiego myśliciela, usiłującego najpierw wyjaśnić i następnie dokładnie wyłożyć czym jest prawo w swym najgłębszym rdzeniu, oraz jakie prawo być powinno. Wobec najważniejszych pytań filozoficznoprawnych o istotę i podstawy prawa, gdzie możliwe odpowiedzi przebiegają od najbardziej maksymalistycznych do minimalistycznych (redukcja pozytywistyczna), Rosmini w prezentowanym traktacie proponuje właśnie wyjaśnienie maksymalistyczne faktu prawa. Włoski myśliciel przede wszystkim opowiada się za klasycznym stylem filozofowania o prawie, które dotyczy najważniejszych jego właściwości i znamion, na czele ze sprawiedliwością. Po drugie, opiera on prawo stanowiące na najtrwalszych podstawach: prawie naturalnym i prawie Bożym. Po trzecie, jak już wspomniano, wiąże najściślej prawo z osobą ludzką, inspirując nurt personalizmu prawnego.

Stąd też – zdaniem Tłumacza i innych znawców myśli rosminiańskiej – lektura *O istocie prawa* może być niezwykle pomocna i inspirująca dla badań dzisiejszych, szczególnie zaś tych rozwijanych w nurcie personalistycznym. Ukazujące się w ramach prestiżowej serii wydawniczej „Teksty – Przekłady – Komentarze” Polskiego Towarzystwa Tomasza z Akwinu dzieło Antonia Rosminiego wprowadza w klasyczne obszary filozofii prawa, w

gorące spory o prawo, a także w poszukiwanie najgłębszych podstaw prawa, stanowiąc znakomity wzorzec analizy zjawisk prawnych także i dla współczesnych badaczy.

Dr hab. Katarzyna Stępień